

مدیریت ورزشی _ پاییز ۱۳۹۳
دوره ۶، شماره ۳، ص: ۳۹۹ - ۴۱۹
تاریخ دریافت: ۲۱ / ۰۸ / ۹۱
تاریخ پذیرش: ۳۰ / ۰۲ / ۹۲

شرایط و لزوم ورود باشگاه های فوتبال حرفه ای لیگ برتر به بازار سرمایه

عبدالرضا امیرتاش^{۱*}، امیراحمد مظفری^۲

۱. دکتری مدیریت و برنامه ریزی در تربیت بدنی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تحقیقات تهران، ایران؛
۲. دانشیار گروه تربیت بدنی دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران

چکیده

با توجه به اهمیت و منافع ورود باشگاه های فوتبال حرفه ای لیگ برتر به بازار سرمایه، این پژوهش با هدف بررسی وضعیت موجود این باشگاه ها در مقایسه با شرایط ورود به بازار سرمایه و ارائه پیشنهادهایی برای ورود باشگاه های فوتبال حرفه ای لیگ برتر به این بازار به انجام رسید. این تحقیق از نوع توصیفی-پیمایشی و ابزار جمع آوری داده های آن چک لیستی بود که براساس شاخص های سازمان بورس تنظیم شد و روایی آن مورد تأیید کارشناسان و متخصصان قرار گرفت. جامعه آماری این تحقیق ۱۸ باشگاه فوتبال حرفه ای لیگ برتر در سال ۱۳۹۰ بودند که همه آنها در نمونه منظور شدند. داده های تحقیق نیز از طریق مدیران این باشگاه ها جمع آوری شد. از آمار توصیفی به منظور بررسی و تجزیه و تحلیل داده های جمع آوری شده استفاده شد. نتایج به دست آمده عبارتند از: ۱. ساختار مدیریتی و نیروی انسانی باشگاه ها متناسب با یک باشگاه فوتبال حرفه ای سودآور نیست؛ ۲. هیچ کدام از باشگاه های مورد بررسی، شرایط لازم برای ورود به بازار بورس را ندارند؛ ۳. در مورد فرابورس نیز تنها سهام باشگاه راه آهن بدون طی فرایند ورود، به طور یکجا از طریق این بازار به بخش خصوصی فروخته شده و دیگر باشگاه ها هنوز وارد آن نشده اند. براساس نتایج، مقتضی است باشگاه های فوتبال حرفه ای لیگ برتر تغییرات لازم را در زمینه ساختار مالی و اداری خود برای ورود به بازار سرمایه ایجاد کنند.

واژه های کلیدی

بازار اول، بازار دوم، بورس، شفافیت مالی، فرابورس.

مقدمه

شرایط اقتصادی حاکم بر کشور ایجاب می‌کند که تمام بخش‌ها و فعالان اقتصادی با حداکثر توان به فعالیت بپردازند. فعالیت بخش‌های مذکور زمانی مثمرتر خواهد بود که با انضباط مالی و پاسخگویی مدیران آنها همراه باشد. از جمله مهم‌ترین موارد در فعالیت واحدهای اقتصادی، درآمدزایی، کنترل هزینه‌ها و افزایش بهره‌وری است که در سایه استفاده از نیروی انسانی کارآمد و نظم دادن به فرایند درآمدها و هزینه‌های واحدهای مذکور تأمین می‌شود. در دنیای امروز بخش ورزش از نظر اقتصادی اهمیت زیادی داشته و فعالیت‌های اقتصادی در این بخش تأثیر زیادی بر شاخص‌های اقتصادی کشورها از جمله اشتغال و رشد اقتصادی دارد. در کشور ما نیز اگرچه هنوز ورزش جایگاه اقتصادی خود را نیافته، تأثیر آن بر اقتصاد کشور انکارناپذیر است. در ایران ورزش فوتبال نسبت به سایر رشته‌های ورزشی شاخص‌تر بوده و گردش مالی که در آن جریان دارد، دارای ابعاد وسیعی است. این مسئله ضرورت ایجاد انضباط مالی، افزایش کارایی و سودآوری و توسعه بخش فوتبال را که از آثار آن افزایش اشتغال است، عیان می‌سازد. برای رسیدن به این هدف ضروری است زمینه‌های لازم برای تأمین شرایط ورود به بازار سرمایه توسط باشگاه‌های فوتبال حرفه‌ای فراهم شده و این باشگاه‌ها وارد این بازار شوند. با توجه به شاخص‌های مربوطه می‌توان گفت بهترین راه کنترل هزینه‌ها و افزایش درآمدهای باشگاه‌ها، ورود آنها به بورس است. باشگاه‌های حرفه‌ای فوتبال با ورود به بازار سرمایه ضمن تأمین نیازهای مالی خود در زمینه‌های توسعه استادیوم‌های اختصاصی، تقویت مالی بازیکنان، توسعه فعالیت‌ها و تسهیلات جاری، سرمایه‌گذاری در پرورش جوانان، افزایش نقدینگی سهامداران، کاهش استقراض‌ها و تهیه سرمایه مورد نیاز، به اقتصاد کشور نیز کمک می‌کنند. نقش بارز فعالیت‌های اقتصادی در عرصه ورزش که فوتبال نیز جزئی از آن است، در کل اقتصاد کشورها انکارناپذیر است. از آثار مستقیم اقتصادی ورزش می‌توان به تولید کالاها و خدمات ورزشی، صادرات و واردات کالاها و خدمات ورزشی، ایجاد اماکن و تسهیلات ورزشی، مشارکت در بازار بورس، تبلیغات، پخش رسانه‌ای، جذب گردشگر و از همه مهم‌تر ایجاد اشتغال اشاره کرد. مطالعات انجام‌گرفته در سال ۲۰۰۴ نشان می‌دهد، بخش ورزش حدود ۸۰۰ هزار فرصت شغلی را در اروپا ایجاد کرده است. از این مقدار انگلیس به‌تنهایی ۳۰ درصد از کل اشتغال را به خود اختصاص داده است و پس از آن، آلمان با ۱۳ درصد و فرانسه با ۱۲ درصد قرار دارند (۱۴). علاوه بر آثار مستقیم اقتصادی، ورزش می‌تواند آثار اقتصادی غیرمستقیمی نیز داشته باشد. داشتن جامعه‌ای سالم و تندرست یکی از شاخص‌های مهم توسعه‌یافتگی یک کشور است. امروزه ورزش به‌دلیل

داشتن تأثیر چشمگیر بر افزایش تندرستی افراد، موجب کاهش هزینه‌های درمان، توسعه برنامه‌های ملی سلامت و افزایش نسبت نیروی کار به کل جمعیت شده است. با نگاهی به صنعت فوتبال و باشگاه‌های حرفه‌ای فوتبال، درمی‌یابیم که گردش مالی زیادی در آنها جریان دارد. این باشگاه‌ها نیازمند نقدینگی برای سرمایه‌گذاری هستند و بهترین محل برای تهیه آن بازار بورس است. اما حضور در بازار بورس و استفاده از امکانات آن مستلزم ایجاد شرایط خاصی است که مهم‌ترین آنها انضباط و شفافیت مالی است. خصوصی شدن و ورود این باشگاه‌ها به بورس علاوه بر رونق و وسعت در بازار بورس به‌عنوان یکی از پایه‌های مهم اقتصاد کشور، شرایط باشگاه‌ها را بهبود می‌بخشد و مسیر آنها را برای سرمایه‌گذاری، درآمدزایی و پیشرفت و توسعه در زمینه‌های مالی و عملکرد ورزشی هموار می‌کند. با توجه به ماهیت باشگاه‌های حرفه‌ای فوتبال و نوع خدماتی که آنها به جامعه ارائه می‌دهند، براساس اصل خصوصی‌سازی که در قانون اساسی آمده، این باشگاه‌ها جزء بخش‌هایی هستند که باید به بخش خصوصی واگذار شوند. بنابراین در اصل خصوصی‌سازی آنها شکی وجود ندارد، نکته حائز اهمیت نحوه طی این فرایند است. بهترین روش برای خصوصی‌سازی و اداره مشارکتی باشگاه‌های فوتبال، ورود آنها به بازار بورس و عرضه سهام آنها در این بازار است. در صورت ورود باشگاه‌ها به بورس، افراد، به‌ویژه هواداران می‌توانند با خرید سهام باشگاه در تأمین مالی باشگاه سهیم شوند و در مدیریت آن مشارکت داشته باشند. پس از ورود به بازار بورس، قیمت‌گذاری سهام باشگاه و تغییرات قیمت آن از موارد بسیار مهم است که می‌تواند بر کیفیت تداوم حضور باشگاه در بورس آثار تعیین‌کننده‌ای داشته باشد. علت این تغییرات در بعضی موارد مشابه با دیگر شرکت‌های حاضر در بازار بورس است، اما عوامل اثرگذار بسیاری وجود دارند که خاص صنعت فوتبال هستند. تأثیرگذارترین عوامل بر قیمت سهام باشگاه‌های فوتبال نوسانات برد و باخت، تصمیمات مدیریتی، جذب بازیکنان معروف و نامی و رفتارهای غیرحرفه‌ای سهامداران است (۱). در سال ۲۰۰۰ ارکوئز^۱ و مارتین^۲ طی تحقیقی در زمینه وضعیت فوتبال اروپا که در آن تغییرات صنعت فوتبال اروپا در سطح باشگاه‌ها بررسی شد، عمده‌ترین پیشنهاد برای بهبود وضعیت اقتصادی باشگاه‌های حرفه‌ای فوتبال، ورود آنها به بازار بورس بود (۱۷). میچی و آگتون^۳ در پژوهشی که در سال ۲۰۰۵ در مورد باشگاه‌هایی که به روش شرکتی اداره می‌شدند، انجام دادند، نتیجه گرفتند که برای مقابله با شرایط اقتصادی دشواری که صنعت فوتبال را احاطه کرده است، اداره باشگاه‌ها به‌صورت شرکت تجاری می‌تواند

1. Marques
2. Martin
3. Michi & Oughton

به‌منزله یک راهکار اساسی مدنظر قرار گیرد. بررسی‌های محققان نشان داد که اداره شرکتی باشگاه‌های فوتبال، علاوه بر بهبود معیارهای اداره باشگاه‌ها، در عین حال باشگاه‌ها توانسته‌اند با شفاف‌سازی اطلاعات مدیریتی و مالی خود، سود بیشتری را به‌دست آورند. دلیل این موضوع آن است که حامیان مالی و هواداران از باشگاهی که اطلاعات شفاف و روشن‌تری داشته باشد، حمایت مالی بیشتری به‌عمل می‌آورند (۱۸). همچنین باروس^۱ در تحقیقی که در سال ۲۰۰۶ در مورد وضعیت فوتبال کشور پرتغال انجام داد، اظهار کرد که به‌منظور افزایش پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری مالی و اداری باشگاه‌ها، بهبود شفافیت مالی و اداره حرفه‌ای باشگاه‌ها، لازم است که تمامی باشگاه‌های حرفه‌ای فوتبال به بازار بورس وارد شوند (۹). بنکرایم^۲ و همکاران در پژوهشی که در سال ۲۰۰۹ با عنوان "عکس‌العمل بازار به نتایج ورزشی" انجام دادند، نتیجه گرفتند که نتایج ورزشی که باشگاه‌های فوتبال حاضر در بازار بورس به‌دست می‌آورند، هم بر بازدهی غیرعادی سهام و هم بر میزان معاملات زمان انجام مسابقه تأثیر می‌گذارد (۱۰). تیری^۳ و همکاران (۲۰۱۲) تحقیقی را با موضوع تأثیرتبدیل وضعیت باشگاه‌های ورزشی به شرکت تجاری روی باشگاه‌های مذکور انجام دادند. جامعه آماری این تحقیق ۱۷ باشگاه حرفه‌ای فوتبال حاضر در بورس انگلستان بود. از جمله نتایج به‌دست‌آمده این بود که حضور باشگاه‌ها در بورس، نه تنها یک منبع در دسترس برای تأمین مالی باشگاه‌های فوتبال است، بلکه راهی است برای نظم بخشیدن و ایجاد تعادل در ساختار مالی باشگاه‌هایی که در مورد بدهکاری و تعادل مالی خود نگرانی دارند (۲۰). در ایران یکی از دغدغه‌های اصلی باشگاه‌های حرفه‌ای فوتبال لیگ برتر، تأمین نیازهای مالی است. ورود به بازار بورس با پذیرش و تأمین شرایط آن و ایجاد تغییرات سازنده در باشگاه‌ها، می‌تواند کمک شایانی به رفع مشکلات این باشگاه‌ها کند. با اینکه در حال حاضر بازارهای فعال بورس در کشور وجود داشته و مسئولان نیز بر ورود باشگاه‌های حرفه‌ای فوتبال به بازار بورس تأکید دارند، هنوز هیچ‌کدام از باشگاه‌های مذکور وارد بورس نشده‌اند. پژوهش جامعی نیز در زمینه ارزیابی وضعیت این باشگاه‌ها برای ورود به بازار بورس انجام نگرفته است. در این تحقیق سعی شده که با توصیف وضعیت موجود باشگاه‌های فوتبال حرفه‌ای لیگ برتر و مزایای ورود آنها به بازار سرمایه، شرایط آنها برای حضور در بازار بورس بررسی شود.

-
1. Barros
  2. Benkraim,
  3. Theiri, S. et al

شرایط ورود باشگاه‌ها به بازار سرمایه

بازار سرمایه ایران شامل دو بازار اصلی بورس و بازار فرابورس است که بازار فرابورس با شرایطی آسان‌تر برای ورود شرکت‌ها در نظر گرفته شده است. فرابورس نیز دارای دو بازار به نام بازار اول و بازار دوم است. در این دو بازار نیز، بازار دوم شرایط سهل‌تری را برای ورود داراست.

شکل ۱. بازارهای مختلف بازار سرمایه ایران

بنگاه‌های حائز شرایط زیر می‌توانند وارد بازار اصلی بورس شوند(۵):

۱. نزد سازمان بورس ثبت شده باشند؛
۲. محدودیت قانونی مؤثر برای نقل و انتقال سهام آنها وجود نداشته باشد؛
۳. سهام آنها بانام بوده و دارای حق رأی باشد؛
۴. تمام بهای اسمی سهام آنها پرداخت شده باشد؛
۵. سهامی عام بوده و سرمایه ثبت‌شده آن کمتر از دویست میلیارد ریال نباشد؛
۶. تمام سرمایه آن منقسم به سهام عادی بوده و امتیاز خاصی برای بعضی سهامداران در نظر گرفته نشده باشد؛
۷. حداقل ۲۰ درصد از سهام ثبت‌شده آن شناور بوده و تعداد سهامداران آن حداقل هزار نفر باشد؛
۸. حداقل سه سال سابقه فعالیت در صنعت مربوطه را داشته باشد و طی این مدت موضوع فعالیت آن تغییر نکرده باشد؛

۹. در سه دوره متوالی منتهی به پذیرش که حداقل دو دوره آن سال مالی کامل باشد، سودآور بوده و همچنین چشم‌انداز روشنی از تداوم سودآوری و فعالیت شرکت در صنعت مربوطه وجود داشته باشد؛

۱۰. زیان انباشته نداشته باشد؛

۱۱. براساس آخرین صورت‌های مالی سالانه حسابرسی شده، نسبت حقوق صاحبان سهام به کل دارایی‌های شرکت حداقل ۳۰ درصد باشد؛

۱۲. از ساختار مالی و حسابرسی صحیح و دقیق منطبق بر استانداردهای بورس برخوردار بوده، شفافیت مالی داشته باشد و دعاوی حقوقی له یا علیه شرکت، دارای اثر با اهمیت بر صورت‌های مالی، وجود نداشته باشد. برای ورود به بازارهای فرابورس که بازار موازی با بازار اصلی بورس است، یک شرکت باید دارای شرایط زیر باشد:

شرایط ورود به بازار اول (۴)

۱. نزد سازمان فرابورس ثبت شده باشد؛

۲. حداقل ۱۰ درصد سهام ثبت‌شده آن شناور بوده و تعداد سهامداران آن حداقل ۲۰۰ نفر باشد؛

۳. آخرین سرمایه ثبت‌شده آن حداقل ده میلیارد ریال باشد؛

۴. زیان انباشته نداشته باشد؛

۵. در دوره مالی منتهی به پذیرش، سودآور بوده و همچنین چشم‌انداز روشنی از تداوم سودآوری در فعالیت شرکت و صنعت مربوطه وجود داشته باشد؛

۶. دعاوی دارای اثر و با اهمیت له یا علیه شرکت وجود نداشته باشد.

همچنین از سیستمی نظام‌مند و صحیح حسابداری و حسابرسی منطبق بر استانداردهای فرابورس برخوردار باشد.

شرایط پذیرش در بازار دوم فرابورس سهل‌تر از بازار اول بوده و به شرح زیر است:

۱. سهام شرکت در فرابورس ثبت شده و حداقل پنج درصد آن شناور بوده و تعداد سهامداران آن حداقل صد نفر باشد؛

۲. آخرین سرمایه ثبت‌شده آن حداقل یک میلیارد ریال باشد؛

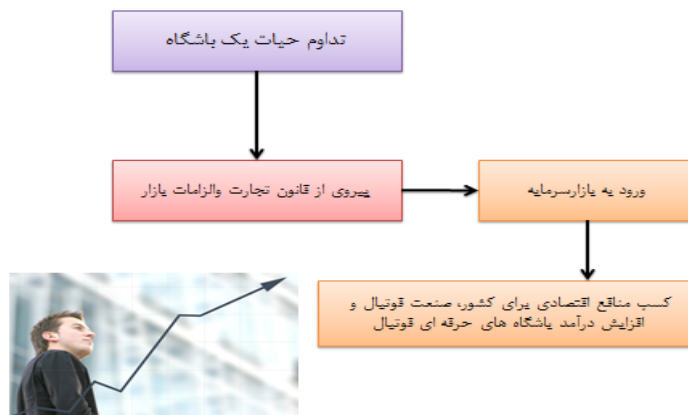
۳. مشمول ماده ۱۴۱ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت نباشد؛

۴. دعاوی حقوقی مؤثر له یا علیه شرکت وجود نداشته باشد.

در بازار دوم شرکت‌های زیان‌ده، شرکت‌های تازه‌تأسیس و شرکت‌های کوچک نیز امکان پذیرش دارند. البته شرایط عمومی بازار اول برای شرکت متقاضی در بازار دوم نیز وجود دارد. همچون استقرار یک سیستم حسابداری استاندارد و مطلوب و نبود سابقه محکومیت مؤثر برای شرکت‌ها و حسابرسی استاندارد. همچنین در مورد شمول ماده ۱۴۱ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت (اگر شرکتی دارای زیان انباشته بیشتر از نیمی از دارایی‌هایش باشد، باید برای تصمیم‌گیری در مورد انحلال یا افزایش سرمایه، مجمع عمومی را دعوت به جلسه کند) و نبود دعوی حقوقی مؤثر علیه شرکت همانند، بازار اول است.

مزایای ورود باشگاه‌های فوتبال به بازار سرمایه

شرط تداوم حیات یک سازمان، برخورداری از ساختار صحیح اداری و مالی است، به گونه‌ای که سازمان بتواند با افزایش بهره‌وری و کسب درآمد، سودآوری خود را افزایش دهد و از نظر مالی دچار کمبود نشود. بهترین راه برای اصلاح ساختار مالی و اداری یک سازمان، ورود آن به بازار سرمایه با تأمین شرایط لازم است، زیرا بازار سرمایه مقرراتی دارد که مستلزم برقراری ساختار صحیح و پاسخگوی اداری و مالی است. از طرف دیگر ورود باشگاه‌های فوتبال حرفه‌ای به بازار سرمایه موجب افزایش حجم این بازار می‌شود و از نظر اقتصادی برای کشور نیز منافی در بر دارد.

شکل ۲. ارتباط بین ورود به بازار سرمایه با منافع اقتصادی کشور و باشگاه

علاوه بر موارد مذکور، ورود به بازار سرمایه مزایای دیگری نیز برای باشگاه‌ها در بردارد که باشگاه‌ها در صورت ورود به این بازار از آنها بهره‌مند می‌شوند. این مزایا به شرح جدول ۱ است.

جدول ۱. مزایای ورود باشگاه‌های فوتبال به بازار سرمایه

۱. تأمین نیازهای مالی باشگاه؛	۵. استفاده از تسهیلات بانکی با شرایطی آسان‌تر؛
۲. معرفی باشگاه به گروه وسیعی از سرمایه‌گذاران؛	۶. نقل و انتقال سهام به صورت آسان، سریع و کم‌هزینه؛
۳. استفاده از معافیت‌های مالیاتی؛	۷. صدور اوراق مشارکت و گواهی سپرده؛
۴. قیمت‌گذاری عادلانه و علمی بر سهام باشگاه؛	۸. فرایند ساده خروج از بازار.

منبع: راهنمای ورود به فرابورس. نشر توسط سازمان فرابورس ایران

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی و از نوع پیمایشی است که داده‌های آن به منظور توصیف وضعیت موجود باشگاه‌های فوتبال حرفه‌ای لیگ برتر، به صورت میدانی جمع‌آوری شده است. جامعه آماری تحقیق، باشگاه‌های حرفه‌ای فوتبال حاضر در لیگ برتر در سال ۱۳۹۰ هستند، که تعداد آنها ۱۸ باشگاه بود و نمونه آماری نیز برابر با جامعه آماری در دسترس بود که داده‌های مورد نیاز از طریق مدیران آنها کسب شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها چک‌لیست محقق‌ساخته شامل ۴۸ سؤال بود و براساس شرایط تعیین‌شده توسط سازمان بورس برای ورود بنگاه‌های تجاری به این سازمان تنظیم شده و روایی آن با استفاده از نظرها و پیشنهادهای استادان محترم، متخصصان و صاحب‌نظران شامل استادان مدیریت ورزشی و کارشناسان باسابقه بورس تأیید شد. از جمع ۴۸ سؤال، ۳۹ سؤال مورد توافق متخصصان بود و در مورد ۹ سؤال نیز نظرهای اصلاحی داده شد که در سؤالات اعمال شد. در هر باشگاه چک‌لیستی توسط مدیر باشگاه تکمیل شد. همچنین از دستورالعمل‌های سازمان بورس و فرابورس به منظور مقایسه شرایط مندرج در آنها با وضعیت موجود باشگاه‌ها برای تعیین کاستی‌ها در زمینه ورود به این سازمان‌ها، استفاده شد. در ضمن از آمار توصیفی شامل جداول، درصدها و نمودارها به منظور توصیف وضعیت موجود باشگاه‌های فوتبال حرفه‌ای لیگ برتر استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

در این بخش با استفاده از جداول، درصدها و نمودارها، یافته‌های به دست آمده از پاسخ‌های دریافتی از باشگاه‌ها در زمینه ساختار مدیریتی و نیروی انسانی و شرایط ورود آنها به بازار سرمایه ارائه می‌شود. در مورد ساختار مدیریتی، تعداد اعضای هیأت مدیره در باشگاه‌ها ۳ یا ۵ نفر است. تنها باشگاه صنعت نفت

آبادان ۷ نفر عضو هیأت مدیره دارد. یافته‌ها در مورد تحصیلات و شغل اعضای هیأت مدیره خارج از باشگاه و تحصیلات و نوع استخدام نیروی انسانی باشگاه‌ها به شرح جدول زیر است.

جدول ۲. تحصیلات، شغل و نوع استخدام نیروی انسانی باشگاه‌ها

هیأت مدیره					
تحصیلات	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتري	جمع
۵ نفر ۶ درصد از کل	۵۰ نفر ۶۰/۲ درصد از کل	۱۷ نفر ۲۰/۵ درصد از کل	۱۱ نفر ۱۳/۳ درصد کل	جمع ۸۳ نفر	
شغل خارج از باشگاه	سازمان تربیت بدنی	دانشگاه	دستگاه‌های دولتی	شغل آزاد	هیچ‌کدام
۱ نفر ۱/۲ درصد از کل	۳ نفر ۳/۶ درصد از کل	۴۸ نفر ۵۷/۸ درصد از کل	۱۲ نفر ۱۴/۵ درصد از کل	۱۹ نفر ۲۲/۹ درصد از کل	۸۳ نفر
نیروی انسانی					
نوع استخدام	قراردادی	پیمانی	رسمی	جمع	
	۵۶۳ نفر ۸۳/۷ درصد از کل	۵۸ نفر ۸/۶ درصد از کل	۵۲ نفر ۷/۷ درصد از کل	۶۷۳ نفر	
تحصیلات	دیپلم و کمتر	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکترا
۴۰۸ نفر ۶۰/۶ درصد از کل	۵۷ نفر ۸/۵ درصد از کل	۱۶۰ نفر ۲۳/۸ درصد از کل	۳۹ نفر ۵/۸ درصد از کل	۹ نفر ۱/۳ درصد از کل	۶۷۳ نفر

شرایط ورود به بازار سرمایه در بخش قبلی ذکر شده و یافته‌ها به شرح جدول زیر است:

جدول ۳. یافته‌ها در مورد شرایط اول تا هفتم ورود باشگاه‌ها به بازار بورس

باشگاه	نوع شرط	شرط اول	شرط دوم	شرط سوم	شرط چهارم	شرط پنجم	شرط ششم	شرط هفتم
		ثبت نزد سازمان بورس یا فرابورس	محدودیت در نقل و انتقال سهام	پرداخت تمام بهای اسمی سهام	بازگشت یا تمام بودن سهام و حق رأی	نوع ثبت سرمایه ثبت شده به ریال	تبدیل سرمایه به سهام ممتاز	سهام شناور
پرسپولیس	نشده	ندارد	ندارد	شده	بلی	سهامی عام	انجام شده	ندارد
استقلال	نشده	دارد	ندارد	نشده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
سایپا	نشده	دارد	دارد	شده	بلی	غیرسهامی عام	انجام شده	ندارد
سپاهان	نشده	دارد	دارد	شده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
ذوب آهن	نشده	دارد	دارد	شده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
فجرسپاسی	نشده	دارد	دارد	شده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
مس سرچشمه	نشده	دارد	دارد	نشده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
تراکتورسازی	نشده	ندارد	ندارد	شده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
شهرداری تبریز	نشده	ندارد	ندارد	نشده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
صنعت نفت	نشده	ندارد	ندارد	شده	بلی	سهامی عام	انجام شده	دارد
فولاد خوزستان	نشده	ندارد	ندارد	نشده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
مس کرمان	نشده	ندارد	ندارد	نشده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
صبا قم	نشده	ندارد	ندارد	نشده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
شاهین بوشهر	نشده	دارد	دارد	شده	بلی	غیرسهامی عام	انجام شده	ندارد
ملولن اترلی	نشده	دارد	دارد	نشده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
داماش ایرانین	نشده	ندارد	ندارد	شده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
نفت تهران	نشده	ندارد	ندارد	شده	خیر	غیرسهامی عام	انجام نشده	ندارد
راه آهن	نشده	ندارد	ندارد	نشده	بلی	سهامی عام	انجام شده	ندارد

ادامه جدول ۳

باشگاه	موضوع	شرط هشتم	شرط نهم	شرط دهم	شرط یازدهم	شرط دوازدهم
		سابقه فعالیت (سال)	وجود سودآوری	وجود زیان انباشته	نسبت حقوق صاحبان سهام به کل دارایی	ساختار مالی و حسابداری صحیح
پرسپولیس	۲۱	خیر	بلی	بلی	٪۱۰۰	بلی
استقلال	۲۲	بلی	بلی	بلی	٪۱۰۰	بلی
سایپا	۹	بلی	بلی	خیر	٪۱۰۰	بلی
سپاهان	۴	بلی	بلی	خیر	٪۱۰۰	بلی
ذوب آهن	۱۲	بلی	بلی	خیر	٪۱۰۰	بلی
فجرسپاسی	۲۵	خیر	بلی	بلی	٪۱۰۰	بلی
مس سرچشمه	۱۹	بلی	بلی	خیر	٪۱۰۰	بلی
تراکتورسازی	۱۱	خیر	خیر	بلی	٪۱۰۰	بلی
شهرداری تبریز	۲	خیر	خیر	خیر	٪۱۰۰	بلی
صنعت نفت	۱۱	خیر	خیر	بلی	٪۱۰۰	بلی
فولادخوزستان	۵	خیر	خیر	بلی	٪۱۰۰	بلی
مس کرمان	۸	بلی	بلی	خیر	٪۱۰۰	بلی

صباى قم	۱۰	خیر	خیر	%۱۰۰	بلی
شاهین بوشهر	۶۲	خیر	بلی	%۱۰۰	بلی
ملوان انزلی	۱۱	خیر	خیر	%۱۰۰	بلی
داماش ایرانیان	۶	خیر	بلی	%۱۰۰	بلی
نفت تهران	۲	بلی	خیر	%۱۰۰	بلی
راه‌آهن	۱۰	خیر	بلی	%۱۰۰	بلی

یافته‌های جدول ۳ به شرح زیر است:

جدول ۴. یافته‌ها در مورد شرط‌های برآورده‌شده توسط باشگاه‌ها

شرط مورد نظر	تعداد و درصد باشگاه‌های حائز شرط مربوطه
شرط اول	هیچ‌کدام از باشگاه‌ها حائز آن نیستند
شرط دوم	۱۰ باشگاه یعنی ۵۵ درصد باشگاه‌ها حائز آن بوده و بقیه یعنی ۴۵ درصد آن را احراز نکرده‌اند.
شرط سوم	۵ باشگاه یعنی ۲۸ درصد باشگاه‌ها حائز آن بوده و بقیه یعنی ۷۲ درصد آن را احراز نکرده‌اند.
شرط چهارم	۱۰ باشگاه یعنی ۵۵ درصد باشگاه‌ها حائز آن بوده و بقیه یعنی ۴۵ درصد آن را احراز نکرده‌اند.
شرط پنجم	در مورد این شرط تنها ۳ باشگاه یعنی ۱۷ درصد باشگاه‌ها به‌صورت سهامی عام ثبت شده‌اند، اما هیچ‌کدام از باشگاه‌ها شرط حداقل سرمایه را ندارند.
شرط ششم	سرمایه ۵ باشگاه یعنی ۲۸ درصد باشگاه‌ها به سهام تبدیل شده و در بقیه یعنی ۷۲ درصد این فرایند طی نشده است. در مورد وجود سهام ممتاز، تنها در باشگاه صنعت نفت آبادان سهام ممتاز وجود دارد.
شرط هفتم	در هیچ‌کدام از باشگاه‌ها سهام شناور وجود ندارد.
شرط هشتم	به استثنای باشگاه‌های شهرداری تبریز و نفت تهران، بقیه باشگاه‌ها یعنی ۸۹ درصد باشگاه‌ها واجد شرط هستند.
شرط نهم	۷ باشگاه یعنی ۳۹ درصد باشگاه‌ها حائز آن بوده و بقیه یعنی ۶۱ درصد آن را احراز نکرده‌اند.
شرط دهم	۹ باشگاه یعنی ۵۰ درصد باشگاه‌ها حائز آن بوده و بقیه یعنی ۵۰ درصد آن را احراز نکرده‌اند.
شرط یازدهم	کلیه باشگاه‌ها حائز این شرط هستند.
شرط دوازدهم	در مورد این شرط کلیه باشگاه‌ها از ساختار مالی و حسابرسی صحیح برخوردارند، اما به‌دلیل بدهی دعاوی حقوقی علیه دو باشگاه پرسپولیس و سپاهان وجود دارد و در مورد سایر باشگاه‌ها این‌گونه نیست.

بازار فرابورس

در کنار بازار بورس، بازار فرابورس وجود دارد که با شرایط سهل‌تر شرکت‌های متقاضی را پذیرش می‌کند. در خیلی از موارد، شرکت‌ها ابتدا وارد فرابورس می‌شوند و سپس به بازار اصلی بورس راه می‌یابند. شرایط ورود به این بازار و یافته‌ها در مورد آنها به شرح زیر است:

۱. نزد سازمان فرابورس ثبت شده باشد. در این مورد یافته‌ها حاکی از آن است که هیچ‌کدام از باشگاه‌ها نزد سازمان فرابورس ثبت نشده‌اند. تنها باشگاه راه‌آهن بدون طی تشریفات ورود، از طریق فرابورس به‌طور یک‌جا به یک شرکت سرمایه‌گذاری فروخته شده است؛

۲. حداقل ۱۰ درصد سهام ثبت‌شده آن شناور بوده و تعداد سهامداران آن حداقل ۲۰۰ نفر باشد. در مورد این شرط، یافته‌ها نشان می‌دهند که هیچ‌کدام از باشگاه‌ها حائز این شرط نیستند؛

۳. آخرین سرمایه ثبت‌شده آن حداقل ۱۰ میلیارد ریال باشد. براساس اطلاعات موجود هیچ‌کدام از باشگاه‌ها دارای این شرط نیستند؛

۴. زیان انباشته نداشته باشد. یافته‌ها نشان می‌دهند که ۹ باشگاه یعنی ۵۰ درصد باشگاه‌ها زیان انباشته نداشته و در ۹ باشگاه یعنی ۵۰ درصد زیان انباشته وجود دارد؛

۵. در دوره مالی منتهی به پذیرش، سودآور بوده و همچنین چشم‌انداز روشنی از تداوم سودآوری در فعالیت شرکت و صنعت مربوطه وجود داشته باشد. در مورد این شرط، یافته‌ها حاکی از آن است که این شرط در ۷ باشگاه وجود داشته و در بقیه وجود ندارد؛

۶. دعاوی دارای اثر و با اهمیت له یا علیه شرکت وجود نداشته باشد. در مورد این شرط به استثنای دو باشگاه پرسپولیس و سپاهان که به‌دلیل بدهی، دعاوی علیه آنها وجود دارد، سایر باشگاه‌ها واجد آنند. همچنین باید باشگاه از سیستم نظام‌مند و صحیح حسابداری و حسابرسی برخوردار باشند که این مسئله در کلیه باشگاه‌ها رعایت می‌شود.

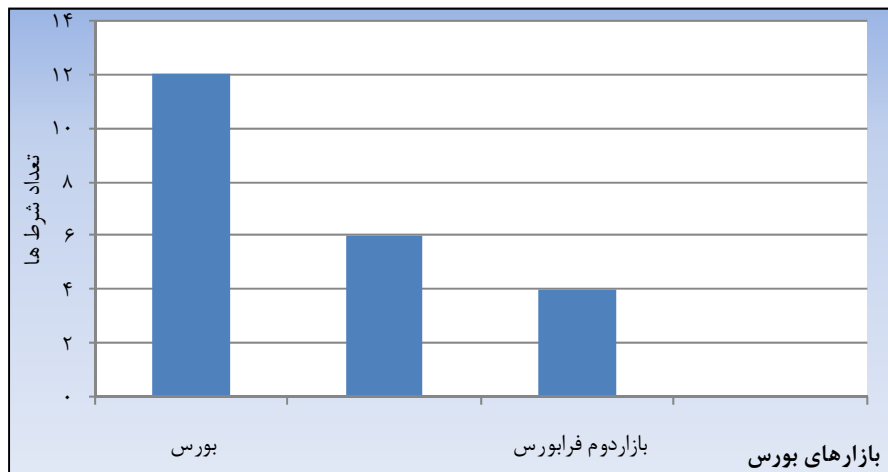
بازار دوم فرابورس نیز پذیرای شرکت‌هایی است که مایلند با شرایطی آسان‌تر وارد بازار سرمایه شوند. شرایط ورود به این بازار عبارتند از:

۱. سهام شرکت، در فرابورس ثبت شده و حداقل پنج درصد آن شناور بوده و تعداد سهامداران آن حداقل ۱۰۰ نفر باشد. یافته‌ها نشان می‌دهند که هیچ‌کدام از باشگاه‌ها واجد این شرط نیستند؛

۲. داشتن حداقل یک میلیارد ریال سرمایه ثبت شده. براساس اطلاعات موجود، تنها باشگاه سایپا واجد این شرط است؛

۳. مضمول ماده ۱۴۱ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت نباشد (ماده ۱۴۱ لایحه اصلاح قسمتی از قانون تجارت: اگر شرکتی دارای زیان انباشته‌ای بیشتر از نیمی از دارایی‌هایش باشد، باید برای تصمیم‌گیری در مورد انحلال یا افزایش سرمایه، مجمع عمومی را دعوت به جلسه کند). یافته‌ها نشان می‌دهند که هیچ‌کدام از باشگاه‌ها مضمول این بند نیستند؛

۴. دعاوی حقوقی مؤثر له یا علیه شرکت وجود نداشته باشد که در مورد این بند نیز یافته‌ها در بند ۶ شد. همچنین برای ورود به بازار دوم شرط برخورداری از یک سیستم حسابداری و حسابرسی استاندارد و مطلوب وجود دارد که این شرط در کلیه باشگاه‌ها برقرار است.

شکل ۳. مقایسه تعداد شرط‌های ورود به بازار بورس، فرابورس و بازار دوم فرابورس

جمع‌بندی یافته‌ها نشان می‌دهد که باشگاه‌ها از نظر شرایط ورود در وضعیت‌های متفاوتی قرار دارند. این جمع‌بندی در جدول ۶ و شکل ۳ ارائه شده است. در شکل ۴ در محور افقی تعداد شرط‌های برآورده‌شده و در محور عمودی تعداد باشگاه‌ها آورده شده است.

جدول ۵. شرط‌های احراز شده در باشگاه‌ها برای ورود به بازار بورس

شرط باشگاه	شرط‌های احراز شده	
	مجموع شرط‌های احراز شده	درصد شرط‌های احراز شده
پرسپولیس	۴،۶،۸،۱۱ و ۳ و ۲	۳۳
استقلال	۸،۹،۱۱،۱۲	۲۲

ادامه جدول ۵. شرط‌های احراز شده در باشگاه‌ها برای ورود به بازار بورس

باشگاه	شرط	شرط‌های احراز شده	مجموع شرط‌های احراز شده	درصد شرط‌های احراز شده
سایپا	۱۲	۳،۴،۶،۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲	۸	۴۴
سپاهان	۱۱	۴،۸،۹،۱۰،۱۱	۵	۲۸
ذوب آهن	۱۲	۴،۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲	۶	۳۳
فجر سپاسی	۱۲	۴،۸،۱۱،۱۲	۴	۲۲
مس سرچشمه	۱۲	۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲	۵	۲۸
تراکتورسازی	۱۲	۲،۴،۸،۱۱،۱۲	۵	۲۸
شهرداری تبریز	۱۲	۲،۱۰،۱۱،۱۲	۴	۲۲
صنعت نفت آبادان	۱۲	۲،۳،۴،۱۱،۱۲	۵	۲۸
فولاد خوزستان	۱۲	۲،۸،۱۱،۱۲	۴	۲۲
مس کرمان	۱۲	۲،۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲	۶	۳۳
صبای قم	۱۲	۲،۸،۱۰،۱۱،۱۲	۵	۲۸
شاهین بوشهر	۱۲	۳،۴،۶،۸،۱۱،۱۲	۶	۳۳
ملوان انزلی	۱۲	۸،۱۰،۱۱،۱۲	۴	۲۲
داماش ایرانیان	۱۲	۴،۸،۱۱،۱۲،۲	۵	۲۸
نفت تهران	۱۲	۲،۹،۱۰،۱۱،۱۲	۵	۲۸
راه آهن	۱۲	۲،۳،۶،۸،۱۱،۱۲	۶	۳۳

بررسی جدول ۵ نشان می‌دهد که بیشترین شرایط را برای ورود به بازار بورس، باشگاه سایپا با ۸ مورد و کمترین را باشگاه‌های استقلال، فجر سپاسی، شهرداری تبریز، فولاد خوزستان و ملوان انزلی با ۴ مورد دارا هستند.

شکل ۴. تعداد شرط‌ها و تعداد باشگاه‌هایی که آنها را برآورده کرده‌اند

بحث و نتیجه‌گیری

در وضعیتی که باشگاه‌های فوتبال حرفه‌ای ایران گرفتار نیازهای مالی‌اند و اغلب به نهادهای دولتی وابسته‌اند و از ثبات و استحکام لازم در ساختار مدیریتی برخوردار نیستند، ورود آنها به بازار بورس با ایجاد شرایط لازم می‌تواند زمینه رشد و پیشرفت آنها را در بیرون و داخل زمین فراهم آورد. شرط نخست برای ادامه حیات باشگاه‌ها، تأمین درآمد و کنترل هزینه‌هاست. قره‌خانی و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که عدم تناسب هزینه‌ها با درآمدها از موانع خصوصی‌سازی باشگاه‌های فوتبال است. این مسئله در گرو عواملی چند از جمله ساختار مناسب اداری و مالی است. یافته‌ها نشان می‌دهد که بیش از ۶۶ درصد از اعضای هیأت مدیره باشگاه‌ها مدرک کاردانی و کارشناسی دارند و ۳۴ درصد دارای تحصیلات عالی‌اند. با توجه به اهمیت و حساسیت مدیریت باشگاه‌های فوتبال حرفه‌ای، انتظار می‌رود افرادی با تخصص‌های بالا در زمینه مدیریت سازمان‌های ورزشی مسئولیت اداره این باشگاه‌ها را بر عهده داشته باشند. در زمینه اشتغال اعضای هیأت مدیره، یافته‌ها نشان می‌دهد که در حدود ۵۸ درصد از آنان در دستگاه‌های دولتی شاغلند که مؤید وابستگی باشگاه‌های مربوط به دولت است. در تحقیق نادری‌نسب و همکاران (۱۳۹۰) نیز به وابستگی شدید باشگاه‌های فوتبال به منابع دولتی اشاره شده است. نکته دیگر اینکه تنها حدود ۲۳ درصد از اعضای هیأت مدیره باشگاه‌ها فقط در باشگاه شاغلند و بقیه مشاغل دیگری نیز دارند و عضویت در هیأت مدیره باشگاه که مسئولیت رسیدگی به امور باشگاه را دارد، شغل دوم آنهاست و این مسئله موجب می‌شود فرصت کمتری برای رسیدگی به امور باشگاه داشته باشند. در مورد نیروی انسانی باشگاه‌ها، یافته‌ها نشان می‌دهد در حدود ۷۰ درصد کارکنان باشگاه‌ها مدرک کاردانی و کمتر دارند. پایین بودن سطح تحصیلات کارکنان باشگاه‌ها بر کیفیت کار آنها اثر منفی می‌گذارد. این یافته با نتیجه تحقیق الهی و همکاران (۱۳۸۸) همخوانی دارد. در زمینه نوع استخدام کارکنان باشگاه‌ها، یافته‌ها نشان می‌دهد که در حدود ۸۰ درصد آنها به صورت قراردادی مشغول به کارند. این مسئله سبب بی‌ثباتی در ساختار نیروی انسانی باشگاه می‌شود و تداوم تجربه در آنها به وجود نمی‌آید. ضمن اینکه معمولاً تعهد لازم به کار در بین کارکنان قراردادی کمتر مشاهده می‌شود. با توجه به اینکه بالابودن بهره‌وری و کارایی در باشگاه‌ها از جمله شرایط ورود آنها به بازار سرمایه است و این مسئله رابطه بسیار نزدیکی با کیفیت و ساختار مدیریتی و نیروی انسانی باشگاه‌ها دارد، ایجاد تحول سازنده در این زمینه‌ها در باشگاه‌ها کاملاً ضروری است. این نتایج با یافته‌های الهی و همکاران (۱۳۸۸) همخوانی دارد. ورود باشگاه‌های فوتبال به بازار بورس زمینه اصلاح

ساختار اداری و مالی آنها را فراهم می‌کند و امکانات مالی آنها را افزایش می‌دهد. از جمله شرایط حضور باشگاه‌های فوتبال در بازار بورس، ایجاد شفافیت مالی در حساب‌هاست. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که کلیه باشگاه‌های فوتبال حرفه‌ای لیگ برتر ایران از سیستم مناسب حسابداری و شفافیت مالی برخوردارند. این نتیجه با یافته‌های الهی و همکاران (۱۳۸۸) همخوانی ندارد، ضمن اینکه تناقض بین گزارش‌های مالی ارائه‌شده توسط فدراسیون فوتبال، سازمان لیگ و باشگاه‌ها تا حدی این مسئله را در ابهام فرو می‌برد. یکی از آثار مهم وجود شفافیت مالی، ایجاد زمینه مناسب برای افزایش کمک‌های مالی به باشگاه است. محققان بر این باورند که وجود شفافیت در اطلاعات مدیریتی و مالی نهادهای ورزشی موجب جذب حامیان مالی بیشتری می‌شود (۱۲). به نظر کشاک (۲۰۰۴) شفافیت در اطلاعات مالی باشگاه‌ها و لیگ‌های حرفه‌ای یکی از معیارهای تصمیم‌گیری شرکت‌های بالقوه برای حمایت یا عدم حمایت مالی از باشگاه‌های ورزشی خواهد بود (۱۶). همچنین در تحقیقات خبیری (۱۳۸۴) و الهی (۱۳۸۵) با مرور وضعیت مالی سازمان لیگ حرفه‌ای و باشگاه‌های لیگ حرفه‌ای بر ضرورت ایجاد شفافیت در اطلاعات مالی و اقتصادی سازمان لیگ و باشگاه‌های لیگ حرفه‌ای تأکید شده است. در سال‌های اخیر بسیاری از باشگاه‌های فوتبال در لیگ‌های اروپایی وارد بازار بورس شده‌اند و تنها دو باشگاه ثروتمند انگلیسی یعنی منچستر یونایتد و چلسی به دلیل خریداری شدن توسط افراد ثروتمند به حالت مالکیت خصوصی بازگشته‌اند. بازار سرمایه در ایران متشکل از بازار اصلی بورس، بازار فرابورس و بازار دوم فرابورس است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که هیچ‌کدام از باشگاه‌های فوتبال حرفه‌ای لیگ برتر ایران شرایط کامل برای ورود به بازار اصلی بورس را دارا نیستند. اما وضعیت باشگاه‌ها از نظر شرایط ورود به بورس متفاوت است. نکته مهم اینکه شرط‌های پنجم تا هفتم که مربوط به مقدار سرمایه سهام باشگاه‌هاست، در هیچ‌کدام از باشگاه‌ها برآورده نشده است. با توجه به اینکه ملاک شرط سرمایه برای ورود به بورس، سرمایه ثابت‌شده در اداره ثبت شرکت‌هاست و نه سرمایه در تملک باشگاه، باشگاه‌ها می‌توانند با افزایش سرمایه و ثبت آن و سپس تبدیل سرمایه به سهام، این شرایط را تأمین کنند. البته حداقل سرمایه لازم برای ورود به بورس زیاد بوده (دویست میلیارد ریال) و ممکن است دور از دسترس باشگاه‌ها باشد، اما این شرط برای ورود به فرابورس (ده میلیارد ریال) و بازار دوم فرابورس (یک میلیارد ریال) کمتر بوده و در امکان باشگاه‌هاست. در شرایط فعلی ایجاد تغییر در ساختار صنعت فوتبال ایران ضرورتی انکارناپذیر است که می‌تواند با ورود باشگاه‌ها به بازار بورس تحقق یابد. فرایند ورود به بورس

می‌تواند با ورود به بازار دوم فرابورس و سپس فرابورس که شرایطی سهل‌تر از بازار اصلی بورس دارد، به انجام برسد. شرکت فرابورس با توجه به تأثیر مثبت ورود باشگاه‌های ورزشی به این بازار، طی نامه‌ای در سال ۱۳۸۸ پیشنهاد ورود باشگاه‌های فوتبال را به سازمان تربیت بدنی ارائه کرده و حتی شرایط خاصی را برای پذیره‌نویسی باشگاه‌های فوتبال در فرابورس مطرح کرد، که براساس آن، ضمن حفظ بعضی مزایا برای مسئولان و مالکان فعلی باشگاه، شرایط لازم برای ورود باشگاه به فرابورس و عرضه سهام آن به سرمایه‌گذاران فراهم می‌شود، اما این پیشنهادات بی‌پاسخ مانده است (مصاحبه با معاون سازمان فرابورس). ورود باشگاه‌ها به بازار بورس سبب می‌شود تا آنها علاوه بر شفاف‌سازی اطلاعات مالی خود، ملزم به رعایت استانداردهای برقرارشده در بازار بورس برای شرکت‌های عضو باشند و با رعایت این استانداردها، راه توسعه را طی کنند (میچی، ۲۰۰۴). پس از ورود باشگاه‌ها به بورس، قیمت‌گذاری سهام باشگاه و تغییرات قیمت از موارد بسیار مهم است که می‌تواند بر کیفیت تداوم حضور باشگاه در بورس آثار تعیین‌کننده‌ای داشته باشد. از نظر برومنت^۱ و همکاران (۲۰۰۶) علت این تغییرات در بعضی موارد مشابه با دیگر شرکت‌های حاضر در بازار بورس است، اما بسیاری موارد دیگر نیز خاص صنعت فوتبال است (۱۱). برای مثال در پژوهش برومنت و همکاران در سال ۲۰۰۹ روی بازدهی سهام سه تیم مطرح ترکیه (باشگاه‌های بشیکتاش، فنرباغچه و گالاتاسرای)، نتیجه گرفته شد هنگامی که تیم بشیکتاش که طرفدارانش نسبت به دو تیم دیگر، تعصب بیشتری نسبت به تیم مورد علاقه‌شان دارند، در مقابل یک تیم خارجی پیروزی به‌دست می‌آورد، بازدهی سهامش در بازار بورس افزایش می‌یابد و این مسئله در مورد دو تیم دیگر صادق نیست (۱۲). با توجه به این موارد، ورود باشگاه‌ها به بورس، از دو جنبه دیگر نیز می‌تواند منفعی برای آنها در بر داشته باشد. یکی اینکه از حمایت و تعصب طرفدارانشان در افزایش بازدهی سهام خود در بورس استفاده کنند و دیگر اینکه انگیزه بیشتری برای تلاش و کسب پیروزی در مسابقات داشته باشند، که به افزایش بازدهی سهام و اعتبار آنها در بورس منجر می‌شود. با توجه به موارد ذکرشده، به‌نظر می‌رسد هنوز اهمیت، ضرورت و مزایای حضور در بازار بورس برای مسئولان باشگاه‌ها به‌طور کامل تبیین نشده و اراده لازم برای انجام این مهم ایجاد نشده است. براساس نتایج به‌دست‌آمده لازم است مسئولان باشگاه‌ها به این موارد توجه کنند: ۱. یک باشگاه فوتبال حرفه‌ای به‌عنوان یک بنگاه تجاری زمانی می‌تواند کارایی داشته باشد و به سودآوری برسد که دارای نیروی کاری و مدیریتی تحصیل‌کرده و ورزشی‌ای باشد که به‌طور کامل در خدمت باشگاه قرار گیرد. با توجه به نتایج

این تحقیق امر ضروری برای باشگاه‌ها به‌منظور ورود به بازار سرمایه، ایجاد تحول در راستای ارتقای توان علمی و تخصصی نیروی انسانی است که تمام وقت در اختیار باشگاه باشد. در این صورت مسئولان باشگاه‌ها می‌توانند با برنامه‌ریزی صحیح و اجرای آن شرایط اقتصادی باشگاه را برای ورود به بازار سرمایه فراهم سازند؛ ۲. استفاده از امکانات بالقوه درآمدی، راهکار دیگر احراز شرایط ورود باشگاه‌ها به بازار سرمایه است. این امکانات عبارتند از: الف) بلیت‌فروشی که جنبه‌های مختلفی دارد، مانند طراحی بلیت به‌گونه‌ای جذاب که یادآور نام و اهمیت باشگاه باشد. نحوه فروش بلیت که می‌تواند به‌صورت تک‌فروشی، فروش بلیت برای مسابقات خاص و فروش فصلی بلیت با شیوه‌ها و قیمت‌های مختلف انجام گیرد. نحوه فروش بلیت باید از شکل سنتی فروش در محل مسابقه که همراه با ازدحام و دشواری برای علاقه‌مندان است به روش‌های نوین فروش اینترنتی تغییر یابد. ضمن اینکه در این روش‌ها تا حد زیادی از تقلب و انتشار بلیت‌های جعلی جلوگیری می‌شود؛ ب) حق پخش تلویزیونی، در این مورد دو اصل مهم وجود دارد: یکی ایجاد زیرساخت‌های قانونی برای اینکه باشگاه‌ها بتوانند به‌طور قانونی کلیه حقوق خود را از پخش رسانه‌ای دریافت کنند. برای نیل به این هدف باید قوانین لازم به تصویب برسد و به سازمان‌های ذی‌ربط شامل صداوسیما، سازمان لیگ و باشگاه‌ها ابلاغ شود تا باشگاه‌ها بتوانند براساس دستورالعمل ابلاغی حقوق خود را از مجاری قانونی پیگیری کنند؛ دوم ارزش‌گذاری مسابقات. طبیعی است مسابقات در رده‌های مختلف و کیفیت‌های متفاوت، تماشاچیان و علاقه‌مندان متفاوتی دارد. مسابقات مهم‌تر و در رده‌های بالاتر، ارزش و اهمیت بیشتری برای شبکه پخش‌کننده از نظر تبلیغاتی دارند و باید مبلغ بیشتری را برای پخش آن به دست‌اندرکاران مسابقه پرداخت کنند. از این نظر مسابقات مختلف ارزش‌های متفاوتی دارند و باید ارزش‌گذاری شوند تا براساس همین معیار حق پخش مسابقات پرداخت شود؛ ج) حمایت‌های مالی که توسط شرکت‌های تجاری با هدف تبلیغات از باشگاه‌ها به‌عمل می‌آید، معمولاً به دو صورت انجام می‌گیرد. به شکل مالی که به‌صورت پرداخت‌های نقدی است و به شکل غیرمالی که به‌صورت کمک‌های جنسی و در اختیار گذاردن نیازهاست. حمایت مالی تا زمانی انجام می‌گیرد که شرکت حمایت‌کننده احساس کند سودی که از این راه می‌برد، بیشتر از هزینه‌ای است که بابت حمایت مالی می‌پردازد. بنابراین باشگاه‌ها باید سعی کنند با استفاده از روش‌های نوین بازاریابی فرایند تبلیغات را به‌گونه‌ای انجام دهند که منافع حامی مالی تأمین شود. در فعالیت‌های تجاری که مهم‌ترین اصل در آن نحوه تشکیل بسته تجاری رویدادهاست. در این بسته مواردی مانند فروش کالا و خدمات در محل برگزاری رویدادها و در سایر مناطق مساعد، تبلیغات، خریدوفروش بازیکن

و امثال اینها قرار می‌گیرد. همچنین برنامه‌ریزی برای برگزاری رویدادها به‌گونه‌ای که بیشترین تماشاچی را داشته باشد، در زمره فعالیت‌های تجاری قرار می‌گیرد. توجه به این موارد موجب افزایش درآمد باشگاه‌ها می‌شود و در کنار مدیریت صحیح هزینه‌ها، سودآوری باشگاه‌ها را که از شرایط ورود به بازار سرمایه است افزایش می‌دهد و ورود آنها را به بازار سرمایه تسهیل می‌کند. ۳. یک شرط اساسی برای ورود به بازار سرمایه، داشتن حداقل سرمایه ثبت‌شده مطابق مقررات بازار سرمایه و تبدیل آن به سهام است. در شرایط فعلی افزایش سرمایه تا حد لازم برای باشگاه‌ها با توجه به گردش مالی که در آنها جریان دارد، دشوار نیست و تبدیل سرمایه به سهام نیز فرایند پیچیده‌ای ندارد. بنابراین لازم است باشگاه‌ها ابتدا سرمایه ثبت‌شده خود را تا حد لازم افزایش دهند و سپس آن را به سهام تبدیل کنند. با توجه به موارد ذکرشده، توصیه می‌شود متولیان صنعت فوتبال کشور به‌طور جدی مسئولان باشگاه‌ها را متقاعد کنند که با فراهم کردن شرایط لازم و استفاده از پیشنهادهای ارائه‌شده توسط سازمان فرابورس، مسیر ورود به بازار بورس را طی کنند و از این طریق وضعیت مالی و عملکردی باشگاه را بهبود بخشند. البته اجرای تحقیقات بیشتر و تبیین مزایای راهکارهای ورود به این بازار برای مسئولان باشگاه‌ها بی‌شک ثمربخش خواهد بود.

منابع و مآخذ

۱. الهی، علیرضا؛ گودرزی، محمود؛ خبیری، محمد. (۱۳۸۵). «بررسی عملکرد سازمان لیگ حرفه‌ای فوتبال جمهوری اسلامی ایران و مقایسه آن با سازمان لیگ حرفه‌ای فوتبال ژاپن». نشریه حرکت، شماره ۲۷، صص ۷۲-۵۵.
۲. الهی، علیرضا و همکاران. (۱۳۸۸). «موانع موجود در توسعه جذب درآمد حاصل از حمایت مالی در صنعت فوتبال جمهوری اسلامی ایران». نشریه مدیریت ورزشی شماره ۱، صص ۱۹۰-۱۹۹.
۳. خبیری، محمد؛ الهی، علیرضا. (۱۳۸۴). «مقایسه وضعیت باشگاه‌های لیگ حرفه‌ای فوتبال با معیارهای یوفا و باشگاه‌های منتخب از کشورهای کره جنوبی، ژاپن، امارات و ترکیه». نشریه پژوهش در علوم ورزشی، شماره ۸، صص ۳۴-۱۵.
۴. شرکت فرابورس ایران، «دستورالعمل پذیرش شرکت‌ها در فرابورس ایران». مدرک.

۵. شرکت بورس ایران، «دستورالعمل پذیرش شرکت هادربورس ایران». مدرک.
۶. کاظم، محمد. (۱۳۸۱). «فوتبال در بورس و بورس در فوتبال» تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول. صص ۹-۱۶.
۷. قره‌خانی، حسن و همکاران. (۱۳۹۰). «بررسی مهم‌ترین موانع اقتصادی خصوصی‌سازی باشگاه‌های فوتبال ایران». نشریه پژوهش در علوم ورزشی شماره ۹، صص ۱۲۵-۱۳۸.
۸. نادری‌نسب، مهدی و همکاران. (۱۳۹۰). «بررسی وضعیت موجود فوتبال جمهوری اسلامی ایران و تعیین موقعیت راهبردی فوتبال کشور». نشریه مدیریت ورزشی، شماره ۹. صص ۲-۲۰.
9. Barros, C.P. (2006). **“The Financial Crisis in Portuguese Football”**. Journal of Sports Economics. Vol(1), pp .96-104.
10. Benkraim, R. et al. (2009). **“Market Reaction to Sporting Result, The case of European Listed football clubs”** GSCM – Montpellier Business School, department of law, Accounting And Finance , Vol.47, pp.100-109.
11. Berument, H. et al. (2006). **“Performance of Soccer on the Stock Market”** Departmental Working Papers 0606, Bilken University, Department of Economics, Ankara, Turkey. Vol.43, pp.695-699.
12. Berument, H.etal. (2009). **“Soccer, Stock Returns and Fanaticism: Evidence from Turkey”**. Social Science Journal 46, pp.594-600.
13. Doherty, A. & Murray, M. (2007). **“The Strategic Sponsorship Process in a non-profit Sport Organization”**. Sport Marketing Quarterly, USA, Vol.16.No. 1, 2007.p.49.
14. European Commission (2012). **“White Paper on Sport and Accompanying Documents”**. Last Update 19 Jan. Document.
15. Hamil, S. et al. (2001). **“A Game of two Halves, the Business of Football, Football Governance”**. Research Center recognized center of Birkbeck University of London. Abstract.
16. Keshok, C.M. (2004). **“The Effects of Economic Impact Information on the Attitudes of Potential Sports Sponsor Operating in mid-size and Small College Communities”**, Unpublished doctoral degree dissertation, Department of Sport Management, recreation management and physical education, Florida State University. Abstract.

-
17. Marquez, M. & Martin, H. (2000). **“The New Football Business: A Challenge for Elite followers”** Unpublished Master degree thesis, Gothenburg University, Graduate Business School, Sweden. Abstract.
  18. Michie, J. & Oughton, C. (2005) **“The corporate governance of professional football clubs in England”** ,An international review,13(4), pp.517-531.
  19. Renneboog, L. & Van Brabant, P. (2000). **“Share Price Reactions to Sport Performance of Soccer Clubs Listed on the London Stock Exchange and the AIM”**, Discussion paper from Tilburg University, center for Economic Research. Abstract.
  20. Theiri, S. Medabesh, A. & Ati, A. (2012). **“The Effect of Changing Status of Sport Clubs: From Association to the Company”**. Journal of Finance and Investment, International Scientific Press. Vol.1, No.1, 2012, pp.127-149.